

Provlarm och skarpt läge

Intervjupersonerna uppger att de inte använt gps-larmen särskilt mycket. Några har provlarmat i samband med att de fick gps:en. Det fungerade bra, även om en person uppger att larmcentralen först uppgav en felaktig position.

Ett par personer har oavsiktligt utlöst sitt larm. En person råkade komma åt larmknappen. Då ringde larmcentralen och kunde avstyra att hemtjänsten kom. Larmkedjan fungerade i dessa fall.

Bland berättelserna finns endast en berättelse om ett skarpt läge. Personen hade då varit borta från sitt särskilda boende under en längre tid och personalen initierade en eftersökning enligt rutin. Larmkedjan fungerade och personalen på boendet kunde snabbt möta upp den enskilde vid den position som larmcentralen uppgav.

Situationen efter larmet

Att få ett gps-larm har haft olika betydelse för de intervjuade. Flera uttrycker att de är nöjda med sitt larm och att det får dem att känna sig trygga när de går ut. De vet att de kan få hjälp om de går vilse eller ramlar. En intervjuperson var före gps-larmet orolig för att gå ut själv p.g.a. att hen började få problem med att hitta och att hen hade ramlat utomhus. Hen vill gärna fortsätta att gå ut på promenader själv och säger:

Jag känner mig mycket trygg nu. Till exempel när jag går till affären som ligger 1,5 kilometer hemifrån och går genvägen, då är det inte så lätt för någon att veta var jag är.

En annan intervjuperson beskriver att hen nu kan vistas ute i trädgården. Med larmet kanske hen också kan våga gå hem till en närstående. Hen säger:

Det är väl det jag känner att om jag får den där yrseln när jag är ute, då känner jag att det är lite lättare att jag har ett larm då. Man känner sig säkrare om man vill gå ut, annars kanske man inte alls vill gå ut.

Samtidigt som det finns flera positiva upplevelser av ökade möjligheter till aktivitet, oberoende och självständighet, finns också andra upplevelser. Det handlar om tillfällen där den enskilde inte har vågat provlarma av rädsla för att det ska bli fel eller att det ska komma en ambulans trots att ingenting hänt. Det handlar också om att gps:en främst används för att lugna oroliga närstående, inte för att skapa nytta hos den enskilde. En person berättar att hen inte vågar gå ut själv, även när gps:en är med, utan vill att någon person går med istället.

Jag skulle nog kanske vilja gå med någon ibland för jag vågar inte ut själv. Jag skulle behöva komma ut mer. Men dottern tyckte det var toppen att jag fick gps.

De flesta upplever dock larmet som något positivt, eller är neutrala till att använda det, och skulle inte vilja byta bort larmet mot exempelvis promenad med ledsagning.

Anhöriga

De anhöriga som har intervjuats är alla, utom en, gifta och bor tillsammans i ordinarie boende med personen som har utrustats med ett gps-larm. Alla larm utom ett används regelbundet. Samtliga användare av gps-larmet vars anhöriga intervjuats lider av demenssjukdom.

Situationen före larmet

Samtliga intervjupersoner berättar om en situation som präglades av stor oro och ständig uppsikt över den enskilde vid tiden innan de fick ett larm. Alla har erfarenhet av tillfällen där personen gått vilse eller ramlat illa under promenader på egen hand. Det finns också berättelser om tillfällen där den enskilde plötsligt försvunnit under gemensamma resor och utflykter. Några intervjupersoner berättar om hur viktig den dagliga promenaden eller resan på egen hand är för att den enskilde ska må bra. För andra har problemet uppstått på senare tid när den enskilde börjat avvika från platser, exempelvis lämna affären när de handlar tillsammans. De anhöriga har alla erfarenhet av att själva vara ute och leta efter personen som gått vilse, och av att involvera grannar, barn, vänner och polisen.

Att få larmet

De anhöriga har själva tagit initiativ till att skaffa ett gps-larm, i några fall på uppmaning av andra närstående som har uppmärksammat deras svåra situation. Tillvägagångssätten skiljer sig åt. Ett par personer har ringt kommunen för att fråga vilken hjälp och stöd som finns att få. Andra har genom kontakt med vänner och bekanta mött en arbetsterapeut som berättat att det finns gps-larm.

För några intervjupersoner gick det snabbt att få gps-larmet från att de tog den första kontakten till att larmet fanns på plats. En person berättar dock att det tog ett halvår innan gps-larmet var på plats.

Förstå och använda tekniken

De anhöriga har överlag god kännedom om larmet och hur det fungerar med de funktioner som är aktiverade. Det förekommer dock önskemål om fler eller delvis andra funktioner på larmen. Det rör sig exempelvis om svårigheter för användaren att larma själv eller önskemål om att programmera trygghetszoner. I de flesta fall vet inte de anhöriga att det går att ställa in olika funktioner på gps-larmen.

Ingen av de aktuella användarna av gps-larmen förstår vad gps:en är. De anhöriga och personalen på det särskilda boendet får varje gång motivera, övertyga och övertala den enskilde att ha med sig larmet ut. Det händer att gps-larmen göms i fickor, bak i byxlinningen eller sätts fast runt foten. Några användare tror att larmen är en klocka eller en mobiltelefon och går därför med på att ha larmet med sig. En intervjuperson säger till sin make att ta med sig larmet för att minska den egna oron, och det går han med på.

Skillnader jämfört med tidigare

Den största skillnaden jämfört med tiden före gps-larmet är en ökad trygghet för de anhöriga när de vet var gps-användaren befinner sig, eller lätt kan ta

reda på det, utan att behöva hålla uppsikt eller själv ge sig ut att leta. Intervjupersonerna berättar att de nu kan få en lugn stund för sig själva eller utföra sysslor i hemmet på ett annat sätt än tidigare. En person beskriver förändringen så här:

Det blev en helt annan situation med gps:en när jag själv kan kolla var han är någonstans. Man kan ju kanske tänka att jag kan stänga dörren men det här är ju vårt hem och det känns skönt att kunna ha öppna dörrar som vi alltid har haft. Det är så många andra saker vi har fått göra avkall på. ... På det sättet är gps:en ett värdefullt hjälpmedel.

Vetskapen om att det lätt går att hitta användaren har också bidragit till att den enskilde kan fortsätta ta promenader eller åka på utflykt när hen vill. De anhöriga beskriver det som en förbättring både för dem själva och för de enskilda vad gäller frihet och självständighet. En intervjuperson beskriver det på följande sätt:

Man hinner långt även om man går sakta, framförallt då jag inte vet i vilken riktning han går. För han kan gå i alla möjliga riktningar så jag vet inte var jag ska börja leta. Så på det sättet är den fenomenal, jag vet precis åt vilket håll han har gått.

En av de anhöriga ger en annan bild och berättar att de inte använder larmet alls eftersom den enskilde inte kan lämnas ensam och inte kan gå ut själv. Dörren till bostaden hålls låst. Intervjupersonen vet inte hur larmet fungerar då det aldrig används. Gps-klockan står alltid på laddning eftersom det, som intervjupersonen uttrycker det, ”bara blir liv annars” när hemtjänstpersonalen kommer och batteriet har laddat ur. Intervjupersonen säger:

Det är lite fånigt. Jag stängde av tv:n och då råkade jag stänga av klockans laddning. Då kom hemtjänsten och undrade, men vi har ju ingen hemtjänst! Varför har inte larmcentralen kontakt direkt med mig? Hemtjänsten är ju mycket marginellt inblandade.

Om framtidens behov

För en av de anhöriga är det tydligt att gps-larmet inte fyller någon funktion, den enskilde är så sjuk att hen inte kan lämnas ensam. Flera andra berättar att det är en tidsfråga hur länge den enskilde kommer att klara att alls gå ut själv.

En synpunkt som framkommer under flera intervjuer är att gps-larmet skulle ha behövts långt tidigare. Anhöriga beskriver att det funnits tecken på att den enskilde gått vilse eller inte hittat hem, och att de som anhöriga har varit oroliga under lång tid innan de fick ett gps-larm. Andra synpunkter rör önskemål att gps:en vore mindre och snyggare och att batteritiden kunde vara bättre.

Det finns också synpunkter på att larmkedjan kunde ha organiserats på ett annat sätt. Ett exempel är en anhörig som inte tycker att hemtjänsten behöver involveras, eftersom familjen inte har något annat stöd från dem.

Sammanfattning gps-larm

Berättelserna från kommunerna visar överlag en samstämmighet om att gps-larm är något positivt för de anhöriga och enskilda som får del av tekniken. Anhöriga berättar att gps-larmen har inneburit ökad trygghet, minskad oro och ibland lite extra utrymme i vardagen för sysslor och intressen. De enskilda kan promenera på egen hand vid tillfällena de själva valt, med en förvissning om att bli återfunna om de inte hittar hem eller faller. Personalen beskriver att de enskilda mår bättre när det finns möjlighet att vara ute utan ledsagning när personen själv önskar det. Även personalen vid särskilda boenden får en mer kontrollerad arbetssituation då lugnare enskilda bidrar till minskad oro på avdelningen och därmed mindre stress. God omsorg och ökad livskvalitet för den enskilde är också kommunernas huvudsakliga argument för att införa gps-larmen.

Samtidigt ger intervjuerna en splittrad bild av hur arbetet med gps-larmen fungerar i verksamheterna. Tydligast blir problemen i samtalen med personalgrupperna. Det finns exempel där vården och omsorgen om andra blir lidande när personalen omedelbart måste omprioritera sina arbetsuppgifter för att leta efter någon som har larmat eller gått utanför sitt elektroniska staket. Sådana exempel framkommer både bland personal i hemtjänsten och på särskilda boenden. Även om det finns individuella rutiner för varje enskild person som har ett gps-larm, saknas övergripande rutiner och genomarbetade processer i arbetsgrupper för hur larmsituationen ska hanteras och den enskilde återföras till hemmet. Sådana situationer skapar stress i arbetet. Det finns exempel där gps-larm har införts innan verksamheten har beslutat i frågor om rutiner och säkerhet. Detta innebär att personalen måste hitta en lösning i varje enskild situation som uppstår.

Beslutsfattarna har samtidigt en bild av att det är lättare att införa gps-larm i särskilda boenden än i ordinärt boende, med hänvisning till att det i de särskilda boendena alltid finns personal i tjänst som kan hämta den enskilde. Personalen menar att detta resonemang visar på en bristande insikt i hur krävande situationen kan vara när de ska leta efter och hämta hem en gps-användare. Personalens berättelser visar tydligt att även särskilda boenden står inför organisatoriska utmaningar när gps-larm införs. Boendepersonal lyfter också frågan om hur långt deras ansvar för den enskilde sträcker sig när de enskilda har valt att gå ut. Ingen kommun har något självklart svar på den frågan.

Intervjuerna visar vidare att vilka målgrupper som erbjuds gps-larm har betydelse för utfallet. Det finns exempel i intervjuer med personal, anhöriga och enskilda användare där gps-larmet inte bidrar till större självständighet eller bättre trygghet och säkerhet för den enskilde. Flera av de intervjuade uttrycker att gps inte passar i den situation där den enskilde befinner sig. Några användare är allt för långt gångna i sin demenssjukdom för att kunna larma med gps-larmet på det sätt som avses. Någon är alltför sjuk och dement för att alls kunna gå ut och larmet ligger oanvänt i laddstationen. Sammantaget visar dessa iakttagelser på vikten av regelbunden uppföljning och omprövning av beslut.

Sammanfattningsvis har många kommuner ett stort arbete framför sig i att arbeta med övergripande rutiner som säkerställer säkerhet och trygghet för

både personal och enskilda vid larmsituationer. Det får inte råda några tveksamheter om att det finns en organisation med kapacitet att hämta hem den som har larmat. Arbetet handlar också om att reflektera över val av målgrupper och larmfunktioner, inte minst i förhållande till vilken organisation kommunen kan säkerställa vid larmsituationer. Samtidigt visar resultatet att i de fall målgruppen är tydligt definierad, och larmfunktionerna valda utifrån målgruppens förmåga, verksamhetens förutsättningar och kommunens organisation kan gps-larmen bidra med den säkerhet, trygghet och självständighet som är önskvärd.

Diskussion

I detta avsnitt diskuteras vilka slutsatser som kan dras utifrån de intervjuer som Socialstyrelsen har gjort om trygghetskameror och gps-larm i tolv kommuner. Frågeställningarna är:

- Bidrar tekniken till god hälsa, vård och omsorg? Dvs. bidrar tekniken till att göra vården och omsorgen mer säker, individanpassad, effektiv, jämlik och tillgänglig för den enskilda personen.
- Vilken betydelse har välfärdstekniken för personalen i vården och omsorgen i termer av arbetsinnehåll och organisering?
- Vad innebär införandet av välfärdsteknik för kommunerna när det gäller planering, organisering och ekonomi?
- Vad innebär trygghetskamerorna och gps-larmen ur etiska och juridiska aspekter?
- Hur hanterar kommunerna kravet på samtycke, i synnerhet i förhållande till personer med demenssjukdom som kan ha en nedsatt beslutsförmåga?

Den första punkten handlar således i huvudsak om individens perspektiv, dvs. den äldre person som har fått en trygghetskamera installerad i sitt hem för att få tillsyn nattetid eller som har fått ett gps-larm för att kunna leva ett mer självständigt liv. Punkten berör även anhörigas och andra närståendes perspektiv. Anhöriga har en viktig roll i omsorgen om den enskilde och de har egna behov som ibland, men inte alltid, är samstämmiga med den enskildes.

Därefter diskuteras vilken betydelse den nya tekniken har för personalen. Här handlar det om nattpatrullen, vars tillsynsuppgifter delvis har bytts ut mot kameratillsynen. Det handlar också om omsorgspersonalen som möter den enskilde som har fått ett gps-larm och de lokala larmcentralerna och dess personal, hemtjänstpersonal som träffar den enskilde under dagtid och slutligen biståndshandläggarna som har nya inslag i biståndsutbudet att ta ställning till.

Välfärdstekniken beskrivs ibland som lösningen för kommunerna, som har dilemmat med ett ökande antal äldre att ge omsorg och vård till och ett minskande personalantal att förhålla sig till. Kommunerna har svårt att rekrytera personal till vården och omsorgen och frågan är om de kan hitta balansen mellan personalinsatser och insatser som kan utföras med ny teknik.

Sist men inte minst diskuteras de etiska frågor som uppstår när kommunen inför teknik i omsorgen och vården om den äldre personen. Inte minst viktig är frågan om samtycket. Alla insatser med stöd av SoL är per definition frivilliga. Frågan är då hur socialtjänsten försäkras sig om att den enskilde, som kanske inte själv har gjort en ansökan om kameratillsyn eller gps-larm, verkligen ger sitt samtycke till insatser med stöd av teknik.

Bidrar trygghetskameror och gps-larm till god hälsa, vård och omsorg?

Frågor som behöver besvaras eller diskuteras för att ge svar på denna fråga är om vården och omsorgen blir mer säker, individanpassad, effektiv, jämlik, kunskapsbaserad och tillgänglig för den enskilda personen.

Blir vården och omsorgen mer säker?

I detta sammanhang kan det vara lämpligt att lyfta in begreppet trygghet som inte är samma sak som säkerhet, men kan betraktas som den upplevda säkerheten för den enskilde. Trygghet nämns också i 5 kap. 4 § SoL. Där framgår att socialnämnden ska verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden.

Trygghetskameror

Tillsyn nattetid är ett sätt för kommunerna att erbjuda enskilda äldre med olika funktionsnedsättningar säkerhet och trygghet. I många fall finns behov av praktiska insatser i form av medicindelning, hjälp till toaletten eller byte av inkontinenshjälpmedel m.m. Ibland är det bara fråga om att titta till den enskilde, dvs. se till att personen ligger i sin säng och sover som förväntat.

Frågan är således om kameratillsynen ger en bättre säkerhet och trygghet än det traditionella sättet att ge tillsyn. Ingen av de personer och grupper som har intervjuats hävdar att tryggheten generellt sett har blivit bättre med kameratillsyn i jämförelse med fysisk tillsyn. Den har dock blivit mer ändamålsenlig för de enskilda och i någon mån för deras anhöriga som inte kan tänka sig en tillsyn med nattpatrull. För dessa personer är enda alternativen kameratillsyn – eller ingen tillsyn alls.

Under intervjuerna har Socialstyrelsen fått indikationer på att en del äldre blir störda, oroliga och otrygga av tillsyn med nattpatrull. De enskilda känner sig otrygga när okända personer kommer in i sovrummet för att göra en nattlig tillsyn. För dessa personer ger kameratillsynen ett större mått av trygghet jämfört med fysisk tillsyn.

Socialstyrelsen har frågat framförallt handläggare om de beviljar tätare tillsyn med kamera än de skulle ha gjort med fysisk tillsyn. Kommunen skulle kunna utnyttja tekniken för att ge mer tillsyn, och därmed ge ett större mått av trygghet för den enskilde, när de på ett kostnadseffektivt sätt skulle kunna göra ett eller flera extra tillsynsbesök. Det verkar dock som att kommunerna inte gör detta. Det som styr är tillsynsbehovet, oberoende av formen av tillsyn. Normen är det fysiska besöket.

Det finns också situationer då kameratillsynen ger en sämre trygghet. Detta är när kameratillsynen fallerar av tekniska orsaker. I de flesta fall gör kommunerna då fysisk tillsyn istället hos de personer som inte har valt bort detta alternativ. Kommunen har då planerat för kameratillsyn och det finns inte alltid utrymme med den ordinarie bemanningen att göra ett större antal extra tillsynsbesök. Om det är ett större bortfall, när ingen kamera fungerar, innebär det att kommunen i regel behöver sätta in extra resurser för att göra tillsyn hos de personer som inte kan få tillsyn via kameror. Om bortfallet av kameror sker under natten kan det vara svårt att kalla in de extra resurserna. I

en sådan situation tvingas den befintliga nattpatrullen att prioritera bland samtliga tillsynsbesök. Då blir vissa av de enskilda utan ett eller flera tillsynsbesök under natten.

Vidare måste konstateras att en kamerabild inte ger samma flexibilitet och möjlighet till en bedömning av den enskildes tillstånd som en fysisk tillsyn ger. För att konstatera att den enskilde ligger i sin säng fungerar kameran lika bra som fysisk tillsyn men för att avgöra hur den enskilde mår torde den fysiska tillsynen vara bättre. Vidare kan den fysiska tillsynen ge möjlighet till direkta åtgärder om det finns behov.

Gps-larm

Gps-larm är ett sätt för kommunerna att erbjuda ökad säkerhet och trygghet vid utevistelse. Med hjälp av positioneringsteknik kan den enskilda användaren återfinnas när hen befinner sig utanför sin bostad.

Intervjuerna visar att gps-larm kan innebära ökad trygghet både för personal, anhöriga och enskilda användare. De vet att det går att positionera den enskilde om det skulle behövas, vilket bidrar till trygghet och mindre oro.

Den trygghet som gps-larmen ger måste dock säkras genom en organisation för hur positionering och eftersökning ska gå till när en enskild försvinner eller larmar. Det får inte råda någon tvekan om att det finns en organisation med kapacitet att hämta hem den som larmat. I flera kommuner saknas dock en genomtänkt organisation för att säkra denna trygghetskedja. Risker är då att gps-larmet ger en falsk trygghet. Resultaten från intervjuerna visar dock att i de fall målgruppen är tydligt definierad, och larmfunktionerna valda utifrån målgruppens förmåga, verksamhetens förutsättningar och kommunens organisation minskar risken för sådan falsk trygghet.

De enskilda och anhöriga som har deltagit i denna studie visar att gps-larmen fungerar väl för personer som använder dem som ett förlängt trygghetslarm. Det är då i regel fråga om personer som inte har en demenssjukdom. Det fungerar också för personer i tidiga stadier av demenssjukdom. När personen har kommit längre i sin sjukdom fyller inte gps-larmet samma funktion för den enskilde. För att gps-larmet ska ge avsedd trygghet förutsätts att larmet är laddat och att den enskilde har det med sig. Ofta behöver de enskilda hjälp med detta. Även här finns således en risk för falsk trygghet.

Däremot ger gps-larmet en trygghet för anhöriga som lever tillsammans med den enskilde. Även den anhöriges upplevda trygghet kan dock minska i takt med att en demenssjukdom försämrar den enskildes möjligheter att vara ute på egen hand och hantera gps-larmet. Då demens är en sjukdom som utvecklas över tid är det viktigt att kommunen regelbundet följer upp förskrivningar och biståndsbeslut som avser gps-larm till personer med demens. Funktionsförmågan försämras över tid, och när gps-larmet inte fyller sin funktion längre är det viktigt att andra insatser sätts in för den enskilde. För att besluta om gps-larm till enskilda med demenssjukdom, och sedan göra uppföljningar, krävs personal med särskild kompetens inom området demenssjukdomar.

Mer individanpassad?

Trygghetskameror

När en person har behov av tillsyn under natten sker detta normalt med en fysisk tillsyn. Det innebär att en eller två personer enligt ett schema besöker de äldre i sina hem. I socialtjänsten är personalinsatser den metod som traditionellt används. Det har tidigare funnits få alternativ till personalinsatser, t.ex. för natttillsyn av äldre personer. Att kommunen lägger till möjligheten för den enskilde att få tillsyn med kamera ökar möjligheten till individanpassning, eller ger åtminstone den enskilde en valmöjlighet. Detta under förutsättning att den enskilde har ett val, att den enskilde kan få tillsyn av en nattpatrull eller med en kamera.

De kameror som finns i de kommuner Socialstyrelsen har besökt är enkla. De tar inte upp ljud, de ger inte möjlighet till tvåvägskommunikation, de kan inte panorera och söka av rummet, de kan inte zooma för att få en närmare bild av den enskilde. Tekniken finns att tillgå men har inte upphandlats av kommunerna eller används inte. Kameratillsynen blir med andra ord mer begränsad och mindre flexibel än en fysisk tillsyn. Det finns potential att använda tekniken smartare.

Gps-larm

Ett gps-larm kan ge den enskilde ett eget val när det gäller att komma utanför bostaden och gå på promenader. Det faktum att den enskilde har möjlighet att välja om hen vill ha en ledsagare eller gå ut på egen hand ökar den enskildes valfrihet och individanpassning. Den enskilde kan välja tidpunkt för promenaden, vart den ska göras och hur lång den ska bli.

Kommuner kan välja att individanpassa hur gps-larmen ska aktiveras, exempelvis med en aktiv knapptryckning eller vid överträdelse av elektroniska staket. Samtidigt som detta skapar möjlighet till valfrihet och individanpassning ställer det höga krav på kommunernas uppföljning av den enskildes förutsättningar att förstå och hantera sitt gps-larm.

Gps-larmen kommer i olika utföranden och förutsatt att kommunen upphandlat flera varianter kan det finnas möjlighet för den enskilde att välja. Kommunernas upphandlingar är dock en begränsning och denna görs framförallt utifrån kommunens krav på säkerhet och funktionalitet. Kommunens och den enskildes preferenser överensstämmer dock inte alltid. Det finns exempel på enskilda som upplever de gps-larm som står till buds i sin kommun som klumpiga, fula eller stigmatiserande.

Mer effektiv?

Trygghetskameror minskar restid och förbättrar arbetsmiljön

Effektivitet handlar om att kommunen använder sina resurser på bästa sätt. Kameratillsyn har inneburit effektivitetsvinster för kommunerna, på så vis att personal inte behöver lägga tid på att ta sig till och från den enskilde. Det framgår av den ekonomiska analysen. Det är inte ovanligt att sådana resor är flera mil för ett enda besök. Det innebär alltså effektivitetsvinster för kommunen att kunna genomföra en rutinmässig tillsyn med kamera, om det enda syftet är att försäkra sig om att den enskilde ligger i sin säng.

Det finns också andra vinster, t.ex. arbetsmiljövinster för personalen. De slipper göra långa resor för tillsyn. Det kan också antas att det görs vinster för miljön och klimatet med minskat bilåkande.

Gps-larm

Gps-larmen kan göra eftersökningen av enskilda som gått vilse enklare och snabbare när de vet var den enskilde befinner sig.

Positioneringen sker på olika sätt i kommunerna. Ibland görs den av en anhörig, i vissa kommuner av personalen i det särskilda boendet och i vissa fall av en larmcentral. Det är svårt att jämföra och bedöma effektiviteten hos dessa olika positioneringssätt. Likaså har kommunerna olika organisation för eftersökningen. Ansvar för att leta rätt på den som har larmat kan ligga på exempelvis den anhörige eller personalen i ordinarie verksamheter, och kan variera från dag till natt. I någon kommun ligger eftersökningsansvaret på en jourgrupp.

Införandet av gps-larm innebär delvis nya arbetsuppgifter för kommunen. Socialtjänsten har tidigare inte erbjudit trygghetslarm utanför den enskildes bostad. De kommuner som erbjuder denna tjänst går alltså in i ett nytt arbets sätt och ett nytt arbetsområde som befrämjas av tekniken.

Kommunen har tidigare haft och har fortfarande ett ansvar för de personer som bor på särskilda boenden. Tidigare lät de inte de boende på demensavdelningar gå ut på egen hand. Det förutsattes att en personal skulle ledsaga den enskilde vid utevistelser. Lösningen med att ge de enskilda gps-larm och öppna dörrarna beskrivs som att detta ger dem mer ro, men även personalen beskriver att de får en arbetsro när de enskilda på egen hand kan röra sig i huset och även gå ut.

Det är svårt att räkna på eventuella effektivitetsvinster för kommunerna i samband med gps-larmen. Det är alltför få kommuner som har intervjuats, det är få larm som används, och organisation och arbetssätt har inte satt sig i kommunerna. Dessutom är gps-larmet en flexibel produkt, med många olika utföranden och många olika funktioner som används olika i kommunerna. Kommunerna beskriver att de har positionerat personer som har gått vilse, eller har överträtt det elektroniska staketet. Sökinsatserna i dessa fall har gått snabbt och visar på en effektivitet i systemet. Några av de beskrivna sök insatserna hade behövt göras med andra insatser från samhället om inte gps-larmet hade varit. I dessa fall har de sluppit engagera frivilliga sökare, polisen eller hemvärnet. Sådana typer av sök insatser kan bli dyrbara ur ett samhälls perspektiv.

Mer jämlik?

Det går inte att göra några bedömningar av huruvida kameratillsyn i sig tilldelas personer annorlunda än fysisk tillsyn. Kommunerna hävdar att det enda kriteriet för beslut om kameratillsyn är behov av tillsyn mätt enligt samma norm som den fysiska tillsynen. Om behovet är tillsyn tre gånger per natt så beslutar handläggare om detta oberoende av hur den utförs, via fysiska besök eller via kamera. Det går därför inte att säga om kameratillsynen i sig bidrar till ökad, eller minskad, jämlikhet.

Ingen av de intervjuade kommunerna hade gjort någon systematisk analys av könsskillnader när det gällde vilka som får del av tekniken, respektive vilka som inte får det. Inte heller hade kommunerna någon policy eller riktlinjer för hur handläggare och utförande personal ska beakta jämställdhetsperspektiv eller andra jämlikhetsperspektiv i tilldelning och användning av kameratillsyn eller gps-larm.

Teknikens påverkan på arbetets innehåll

Trygghetskameror

I diskussionen om kameratillsyn är det viktigt att ha i åtanke att det är en mindre andel av samtliga tillsynsbesök som kommunen har bedömt lämpliga för kameratillsyn. I de intervjuade kommunerna är det mindre än hälften av tillsynsbesöken som görs med kamera. Ibland är kameratillsyn den enda tillsyn en person får men ofta har en person ytterligare besök under natten för andra insatser.

Det är uppenbart att personalen som arbetar i nattpatruller har fått en förändrad situation. Andelen tillsynsbesök där enda syftet är att konstatera att den enskilde ligger sin säng har minskat. Detta har dock inte lett till att de har fått mindre att göra. Det ökande antalet personer med behov av insatser och tillsyn om nätterna har ökat och kommunerna har svårt att rekrytera personal som ska utföra denna tillsyn. Arbetet kan antas ha blivit mer arbetsintensivt då en större andel av besöken innehåller andra insatser än tillsyn också. Den intervjuade personalen tycker att deras arbetsmiljö och arbetsuppgifterna har blivit bättre. Det har blivit en mindre andel besök med bara tillsyn. Dessa besök innebär ofta att nattpatrullen behöver ta stor hänsyn till den enskilde och försöka att inte väcka personen om hen sover. Att den enskilde blir väckt skapar ofta oro och ibland konflikt med den enskilde som inte vill bli störd under natten.

Införandet av kameratillsyn har också inneburit att kommunerna behöver anställa personal med teknisk kompetens för installation och service av kamerorna. Vidare har kommunerna med egna larmcentraler för trygghetslarmen förstärkt dessa med ytterligare personal för att också kunna hantera kamerorna. Det behövs personer som kan bemanna kamerorna och göra tillsynen på distans. Detta har inneburit nya uppgifter och nya karriärvägar för personal som är intresserade av teknik.

Det finns dock viss skepsis till att omsorgen blir mer teknisk. Några uttrycker att de sökt sig till yrket för att de vill arbeta med vård och omsorg. Om kommunen inför mer teknik förändras arbetet och det blir annorlunda och mindre intressant.

I intervjuerna med personalgrupperna framkommer att de upplever att det finns en viss skepsis hos handläggarna till kameratillsyn. De kan själva se behov och möjligheter men upplever att det inte når fram till handläggarna.

Gps-larm

Några personalgrupper vittnar om att arbetsmiljön i demensboenden har blivit lugnare när enskilda utrustats med gps-larm. Den oro som tidigare fanns, då en del boende ofta stod vid ytterdörren och ville komma ut, finns inte

längre. De som tidigare ville komma ut har antingen kommit till ro när de märker att de har möjligheten att gå ut eller så har de faktiskt gått ut på egen hand och ibland visat att de kan klara en promenad på egen hand. Andra har gått ut och personalen har kunnat hjälpa dem tillbaka då de har positionerats med hjälp av gps-larmet.

I de kommuner där ledningen inte har dimensionerat personalen och skapat en organisation för det nya arbetssättet kan gps-larmen skapa ryckighet och andra svårigheter i arbetet. Det kan dels handla om att personalen tar emot signalerna från de enskilda när de går ut och förväntas att uppmärksamma detta och göra den enskilde sällskap eller försöka avstyra promenaden till ett lämpligare tillfälle. Det kan också handla om att personal ansvarar för att hämta hem en enskild vid en larmsituation. Detta kan ske i situationer när personalen är upptagen med andra arbetsuppgifter, t.ex. att hjälpa en annan enskild. Det finns också kommuner där det saknas rutiner för vem i personalen som ska hämta den enskilde. Dessa olika moment i larmkedjan skapar stress för personalen om kommunen inte har dimensionerat personalen och skapat organisation och tydliga rutiner för arbetet.

Effekter för kommunens arbetssätt och organisation

Kommunerna har förändrat arbetssätt och organisation i mycket liten grad efter att de har infört kameratillsyn eller gps-larm. Tekniken har blivit ett nytt inslag i verksamheten men den har inte inneburit märkbara förändringar i arbetssätt och organisation. Endast någon av de intervjuade kommunerna har tagit fram styrande dokument för användning av välfärdsteknik i omsorgen. Någon enstaka kommun har skrivit in rutiner för installation och drift av kameratillsyn respektive gps-larm i ledningssystemet.

Några av de kommunala beslutfattarna menar att det hos personalen finns osäkerhet, tveksamhet, och ibland negativa attityder till teknik i omsorgen. Beslutfattarna tror att detta ibland beror mer på att individer är osäkra på hur de hanterar tekniken än vilken roll den har i förhållande till den äldre. Personal kan t.ex. vara väldigt osäkra på datoranvändning och då vänder de detta till att teknik inte är bra för den äldre och att de äldre inte är mogna, eller anger etiska argument mot införande av teknik.

I intervjuer med personalgrupperna kan detta i någon mån bekräftas men i de flesta grupper som Socialstyrelsen intervjuat har personalen varit positiv till tekniken. I någon kommun uttrycker de en önskan att vara med och utveckla användningen av kameror och annan teknik. Här finns det inget motstånd eller brist på vilja att använda teknik i omsorgsarbetet.

Trygghetskameror

De flesta kommuner har använt kameror under ett fåtal år, någon kommun driver fortfarande kameratillsyn eller gps-larm i form av pilotprojekt. Tekniken är fortfarande relativt enkel och är under utveckling. Få kommuner använder kameror med ljudupptagning eller möjlighet att zooma och panorera. Det har varit mer fokus på att utveckla tekniken, och att få kamerorna, gps-larmen och larmcentraler att fungera som avsett än att utveckla arbetssätt och

organisation för att ta till vara teknikens möjligheter. Kommunerna har i detta arbete varit beroende av leverantörerna. De har anpassat användningen efter vad tekniken kan erbjuda snarare än att på egen hand planera för vad som skulle kunna göras med stöd av tekniken.

Vidare är användningsområdet för kameratillsyn ett ganska smalt fält i den kommunala omsorgen av äldre. Kommunerna har bedömt att det är en mindre andel av all tillsyn under natten som är lämplig för kameratillsyn. Övriga har antingen andra behov förutom ren tillsyn eller har valt bort möjligheten till kameratillsyn. Det kan vara biståndshandläggaren som bedömt att en person bör ha fysisk tillsyn trots att det bara är tillsyn som ges, eller det kan vara den enskilde eller dennes anhörige som önskat fysisk tillsyn.

En annan faktor som medför att kommunerna inte utvecklat arbetssätt och organisationen mer efter kameratillsynen skulle kunna vara att det finns andra tekniker på plats eller som är under utveckling. Detta handlar om olika former av sensorer som kan övervaka den enskilde mer kontinuerligt och med mindre inslag av kameratillsyn som ibland upplevs som integritetskänslig.

Gps-larm

I de flesta kommuner är endast ett fåtal gps-larm i bruk. Kommunerna bedömer att de klarar administrationen inom ramen för det ordinarie arbetssättet. Två kommuner har ett större antal gps-larm i drift. I den ena kommunen finns över 100 gps-larm beviljade till personer med behov av ett förlängt trygghetslarm. I denna kommun har de dock inte byggt upp någon särskild organisation för att hämta och hjälpa de som larmar via gps-larmen.

Samtycke

Insatser enligt SoL är alltid frivilliga. Om den enskilde inte själv har ansökt om bistånd måste kommunen försäkra sig om att den enskilde samtycker till insatsen som sådan och till hur den utformas. Av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSF 2014:5) framgår vidare att detta samtycke ska dokumenteras. Få av de intervjuade kommunerna kan beskriva vilka rutiner de har för att försäkra sig om samtycke från den enskilde. Det finns blanketter för den enskilde att skriva under men i övrigt finns lite av rutiner eller riktlinjer för denna del av arbetet.

Lagstiftningen ställer samma krav på olika tekniska insatser som på andra insatser när det gäller frivillighet, självbestämmande och delaktighet för den enskilde. Viktiga aspekter av samtycke är att användaren förstår tekniken, får förutsättningar att värdera konsekvenser av tekniken och kan visa att hen vill använda tekniken. Detta gäller såväl abstrakt teknik, t.ex. trygghetskameror och gps-larm, som andra hjälpmedel. Det ställer höga krav på biståndsbedömare, förskrivare och personal att informera, stödja, prova och ompröva insatserna. Dessutom kräver gps-larm i många fall träning innan det går att ta ställning till tekniken. Det krävs stöd, tålmod och lyhördhet för att kontinuerligt säkerställa samtycke till insatsen.

Trygghetskameror

Samtycke från den enskilde är en pågående process som behöver säkras i alla led – vid handläggningen, vid införandet och i det dagliga arbetet. Installationspersonal beskriver i intervjuerna att de enskilda kan ha givit sitt medgivande till kameratillsyn under handläggningen, men när kameran ska installeras ställer de sig oförstående till kameran. De kan då ha glömt bort att de givit sitt samtycke till handläggaren. Personalen som ska installera beskriver att de ibland får försöka motivera, övertala och lirka med den enskilde för att kunna installera kameran i dennes sovrum. Ibland väljer installatören att inte driva frågan vidare när hen märker att den enskilde inte ger sitt samtycke, utan frågan går tillbaka till biståndshandläggaren. Nattpatruller beskriver att den enskilde ibland har valt att lägga sig i soffan i vardagsrummet istället för att ligga i sin säng. Personalen reflekterar om i fall detta är en tyst protest, ett tecken på att den enskilde egentligen inte vill ha kameratillsynen.

De som är aktuella för tillsyn på natten är äldre personer som är beroende av kommunens insatser. En del av dessa är följsamma och kanske gärna till lags. Det är därför extra viktigt att kommunen är noggrann med att den enskilde verkligen ger sitt samtycke. Dessutom har många en låg förståelse för vad tekniken innebär p.g.a. demenssjukdom eller av andra skäl.

Gps-larm

Majoriteten av de anhöriga och personalen som har intervjuats arbetar varje dag med att inspirera, motivera, övertyga, övertala eller i vissa fall överlista gps-användarna att ta med sig larmet när de går ut. De flesta användare lever med en kognitiv funktionsnedsättning eller demenssjukdom och vet varken vad gps-larmet är för något eller hur det fungerar. Det är därför extra viktigt att kommunen kontinuerligt följer upp att den enskilde verkligen ger sitt samtycke att använda gps-larmet.

Flera intervjupersoner berättar att det är de anhöriga som vill ha gps:en och att det är deras önskemål och förväntningar på ökad säkerhet för den enskilde som styr när den här typen av teknik erbjuds. Det finns i sådana fall en risk att gps-larmen används utan att den enskilde varit delaktig eller själv kunnat medverka i utformningen av sin insats. Istället är det anhörigas vilja och förväntningar som varit avgörande.

Etik

En återkommande fråga när det gäller införande av välfärdsteknik är om denna är etiskt försvarbar. En rad forskare har gjort studier på temat välfärdsteknik och etik och Socialstyrelsen har tagit fram en webbutbildning för att belysa de etiska aspekterna och dilemman som kan uppstå när man inom äldreomsorgen inför trygghetsskapande och annan teknik. Utbildningen heter Etik och integritet vid införande av välfärdsteknik². I anslutning till utbildningen har Socialstyrelsen publicerat en forskningssammanställning om välfärdsteknik och etik [8]. I den har Socialstyrelsen grupperat forskningsartiklarna utifrån de huvudsakliga etiska aspekterna säkerhet och trygghet,

² Den finns tillgänglig på <http://www.kunskapsguiden.se/utbildning/Sidor/default.aspx>.

självständighet, obehag och oro, delaktighet och sociala kontakter, och slutligen olika aspekter av integritet. I följande avsnitt kommenterar Socialstyrelsen vad som har framkommit i denna studie och ställer detta i relation till några olika aspekter av etik.

Säkerhet och trygghet

Trygghetskameror

Trygghetskamerorna har som syfte att ge den enskilde trygghet under natten. Att kommunen använder kameror i tillsynen av äldre personer är ett sätt att skapa trygghet för personer som inte behöver andra insatser under natten och som inte har behov av monitorering av hälsan. Kamerorna har som regel inte en sådan kvalitet att de kan avgöra den äldre personens hälsostatus. Den kan inte avgöra andningsfrekvens, puls, temp, blodtryck eller andra hälsorelaterade parametrar. Den kan avgöra om den enskilde ligger i sin säng eller inte. En personal som gör ett motsvarande tillsynsbesök kan i regel avgöra om den enskilde andas och hur denne mår på en yttlig nivå. Kameran kan därför inte sägas ge mer säkerhet eller trygghet än en person som gör ett tillsynsbesök. I synnerhet som kamerorna används med samma frekvens som de fysiska tillsynsbesöken. Om biståndsbeslutet är en tillsyn per natt så görs kameratillsynen en gång per natt.

För de personer som blir störda och oroliga av ett fysiskt tillsynsbesök är kameratillsynen att föredra. Den ger en nivå av trygghet som ofta räcker och den skapar inte oro eller störning i nattsömnen. Kommunerna menar att i synnerhet personer med demens kan bli särskilt oroliga om de blir väckta under natten. Detta kan leda till att de går upp och ibland lämnar bostaden.

Det finns situationer där trygghetskameran ger en sämre trygghet, eller en falsk trygghet. Det är när systemet inte fungerar, när kameran har slutat att fungera eller larmcentralen ligger nere t.ex. p.g.a. strömavbrott. Kommunen kan då inte göra den avtalade tillsynen. I de flesta fall har de en överenskommelse med den enskilde om vad som ska hända då. I vissa fall ska ingenting göras, i andra fall ska kommunen sända ut en patrull som gör en fysisk tillsyn. Kommunen kan ha svårt att göra fysiska tillsynsbesök hos personer som normalt har kameratillsyn, de har inte alltid personalresurser för dessa extra tillsynsbesök. Kommunen tvingas då att prioritera bland tillsynerna och några utförs då inte. Den utlovade tryggheten i form av tillsyn under natten uteblir.

Gps-larm

Gps-larmen har till syfte att ge den enskilde mer autonomi och självbestämmande. Det krävs ett mått av trygghet för att kunna agera självständigt, t.ex. gå på promenad på egen hand. Den enskilde behöver tro att om hen går vilse finns någon som kan hjälpa hen hem. Gps-larmet kan ge denna trygghet så att den enskilde kan gå på promenad på egen hand. Enskilda, anhöriga och personal vittnar om att gps-larmen ger denna trygghet och de enskilda kan röra sig mer fritt än tidigare. Larmen bidrar alltså till autonomi och självständighet.

Begränsningarna handlar om att den enskilde behöver acceptera och ge sitt samtycke till larmet och bära det på sig. För en människa med demens kan

det vara svårt att avgöra om hen har gett sitt samtycke. Vidare behöver gps-larmet laddas med täta intervaller och den enskilde behöver ofta få hjälp att ta på larmet. För att trygghetskedjan ska fungera behöver kommunen dessutom ha en fungerande larmkedja. Någon ska ta emot larmsignalen och positionera personen och någon ska rycka ut för att återföra personen.

Obehag och oro

Trygghetskameror

Flera av personalgrupperna, de anhöriga och enskilda är entydiga i att kameratillsynen ger mindre anledning till obehag och oro än den fysiska tillsynen. Kameran utgör inget störande inslag under natten. En del kameror är utrustade med en diod som lyser när kameran är aktiv. För den som sover utgör detta inget störningsmoment och för den som är vaken kan det vara en trygghet att veta att nu tittar någon på mig.

Enligt vissa forskningsrapporter kan det dock finnas en rädsla för att tekniken ska missbrukas, att den enskilde ska filmas i intima situationer eller att den inte ska fungera när den behövs [9]. Werner och Landau [10] menar att det är viktigt vid implementering av välfärdsteknik att informera tydligt och att brukarna ska vara delaktiga för att motverka eller minska en sådan känsla av oro och obehag.

Gps-larm

Trots att gps-larmet är avsett att skapa trygghet menar anhöriga och personal att de kan ge obehag. En del av de larm som används är stora och klumpiga och kan upplevas som stigmatiserande. Personal och anhöriga lägger ner tid på att övertyga den enskilde att bära det och ibland försöker de hitta alternativa sätt att bära dem. Det kan vara att stoppa gps-klockan i fickan, sätta fast den i byxlinningen eller på annat sätt gömma den i kläderna. Flera leverantörer har utvecklat gps-klockor som ser ut som ett vanligt armbandsur och inte är större än så, för att inte skapa onödigt motstånd mot att bära larmet.

Om det inte är den anhörige som hämtar den enskilde kan det uppstå situationer då den enskilde inte vill följa med den okända personen. Det är därför viktigt att kommunen har rutiner för att undvika att skapa obehag för den enskilde.

Integritet

Socialstyrelsen konstaterar följande i rapporten Välfärdsteknik – forskningsartiklar kring välfärdsteknik och en summering av de etiska aspekterna:

Socialstyrelsen och Myndigheten för delaktighet konstaterade under arbetet med utbildningen Etik och integritet vid införande av välfärdsteknik att begreppet integritet används inom välfärdsteknik med tre innebörder. Den ena är att integritet används synonymt med de bredare begreppen värdighet eller rätten till självbestämmande. Det andra handlar om rätten till sin egen privata kroppsliga sfär. Den tredje handlar om att integritet berör informationssäkerhet, att personuppgifter om brukaren inte kommer på avvägar eller kan läsas/ses/höras av obehörig.

Aspekten som belyser rätten till den enskildes rätt till en egen privat kroppslig sfär kan aktualiseras vid installation av olika former av larm och tillsyn. Det kan alltså finnas en konflikt mellan att skapa en trygg och säker miljö för den enskilde och rätten till en privat sfär utan insyn [11, 12].

Trygghetskameror

Tillsyn under natten innebär alltid en integritetsöverskridande aktivitet, vare sig den sker med ett fysiskt besök eller via en kamera i den enskildes hem. Tillsynen sker i en mycket privat situation, när den enskilde ligger i sin säng och sover. Det innebär att annan person får tillgång till den enskildes bostad och förväntas besöka den enskilde under natten. De flesta friska människor har svårt att tänka sig att de vill ha besök under natten av främmande människor. I denna tillsynssituation ligger det nära till hands att personen som får tillsyn känner sig utsatt, att värdigheten kränks och att hen känner sig otrygg. Det är därför viktigt att all tillsyn under natten sker med stor hänsyn till den enskildes integritet. Under intervjuerna med personal har Socialstyrelsen fått många exempel på hur personalen agerar för att inte störa och utsätta den enskilde för obehag. Det är en delikat uppgift att besöka en människa under natten utan att denne störs i sin sömn och utan att skapa oro. Det är också tydligt att om den enskilde känner nattpersonalen så är riskerna för oro och obehag mindre. Dessvärre är det ofta för den enskilde okända personer som gör tillsynen under natten.

I personalintervjuerna framkommer att de har noterat att tillsyn med kamera i media och i den allmänna samhällsdebatten ibland beskrivs som mer integritetskränkande än fysisk tillsyn. De menar att detta kan hänga samman med att den enskilde har mindre kontroll över vem det är som tittar. Om kommunen har en upphandlad larmcentral utanför den egna organisationen blir kameratillsynen mer anonym och den enskilde har ingen kontroll över situationen. När det däremot är en känd lokal larmcentral, eller person, kan detta upplevas som tryggare och integritetsöverskridandet är inte ett lika stort problem.

Den som väljer kameratillsyn kan göra det av olika anledningar. Några vill inte bli störda och oroade under natten och en del upplever kameratillsynen som mindre integritetskränkande än en fysisk tillsyn.

Angående aspekten informationssäkerhet skriver Socialstyrelsen

Fischer et al [12] och Essén [13] visar att brukare accepterar att känsliga personuppgifter samlas in om de därigenom kan få den omsorg de behöver eller ges möjlighet att bo kvar hemma. Zwisjen et al. [14] menar att denna acceptans också gäller en sådan sak som kameraövervakning om det leder till ökad säkerhet och känsla av trygghet, trots att det blir ett inslag av övervakning i vardagslivet. Det beskrivs som "a friendly eye in the sky" snarare än en hotfull "big brother".

I Socialstyrelsens intervjuer har ingen av de enskilda eller deras anhöriga uttryckt en oro för informationssäkerheten. Det verkar finnas ett förtroende för kommunens hantering av kamerabilderna och andra uppgifter som rör den enskilde.

Gps-larm

Frågor i termer av integritetsintrång och övervakning diskuteras inte i någon större utsträckning i samtalen kring gps-larm. Det förefaller inte finnas någon större oro bland enskilda eller anhöriga för att integriteten kränks av att någon (ofta utomstående) person med relativt god exakthet kan positionera den enskilde. Någon enskilda personal har uttryckt ett obehag över att kunna ta reda på var den enskilde befinner sig. Att ges möjlighet att bo kvar hemma och öka känslan av säkerhet och trygghet med hjälp av tekniken är tillräckliga argument för att frågor om den personliga integriteten och vem som kan se var någon befinner sig ska bli sekundärt.

I många fall tycks det självklart att en anhörig ständigt ska kunna följa var den enskilde personen befinner sig. I något fall har även personalen den möjligheten. Intervjuerna som har genomförts inom ramen för den här studien visar att detta resonemang också kan gälla positionering av gps-larm.

Någon kommun har dock valt att anhöriga och personal inte ska kunna göra detta, utan av etiska skäl låta all eftersökning gå via larmcentral.

Delaktighet, autonomi och självbestämmande

Trygghetskameror

När det gäller aspekter som delaktighet, autonomi och självbestämmande är det svårt att se någon direkt skillnad i förhållande till den fysiska tillsynen. Den fysiska tillsynen och kameratillsynen fyller samma funktion, nämligen att erbjuda ett större mått av säkerhet och trygghet nattetid till den enskilde. Den förväntat förbättrade nattsömnen kan dock indirekt leda till att den enskilde får bättre ork och funktionsförmåga under dagtid. I de fall behovet av medicinerings minskar kan detta också bidra till en förbättrad funktionsförmåga dagtid. Med en förbättrad ork och funktionsförmåga ökar möjligheten för den enskilde att leva ett mer autonomt liv med en större delaktighet i att styra sitt eget liv och att delta i samhällslivet.

Gps-larm

Syftet med gps-larm är att skapa en sådan trygghet för den enskilde att hen kan leva ett mer autonomt liv med en högre grad av självbestämmande. Enskilda, anhöriga och personal vittnar om att så också sker. Enskilda berättar om tillfällena då de med gps-larm till exempel vågar gå på egen hand för att handla, hälsa på hos vänner och bekanta eller närvara på möten, även när detta innebär promenader en bit bort från hemmet. Att själv bestämma när och var utevistelser ska äga rum kan därför också innebära större delaktighet i samhällslivet med bibehållna sociala kontaktytor.

Ekonomi

Kommunerna gör ekonomiska inbesparingar på mellan 10 000 och 30 000 kronor per person och år, när de använder trygghetskameror för den nattliga tillsynen av personer som inte behöver andra insatser³. Med kameratillsynen sparar kommunerna tid för personalen. Kommunerna menar att antalet äldre

³ En utförligare beskrivning av de ekonomiska beräkningarna finns i bilaga 1

som har behov av tillsyn ökar vilket ger fler att utöva tillsyn hos. Tack vare den effektivisering som kamerorna inneburit kan det ökade behovet mötas utan att öka antalet personal som gör tillsyn nattetid.

Ingen kommun anger dock att de gör några inbesparingar eller vinster när de tilldelar äldre personer gps-larm. Beslutsfattare för i intervjuerna allmänna resonemang om att det finns samhällsekonomiska vinster att göra då kommunen på ett tidigare stadium kan positionera en person som försvunnit och därmed med enklare insatser återföra hen till hemmet eller det särskilda boendet. Däremot finns anledning att anta att om kommunen använder gps-larmen som externt trygghetslarm, dvs. att den enskilde kan larma om hen är ute och går och till exempel faller eller insjuknar så behöver kommunen utöka bemanningen för att besvara trygghetslarmen även utanför hemmet. Gps-larmen skulle i dessa fall kunna vara kostnadsdrivande. Det är dock bara en kommun som har infört gps-larm som externt trygghetslarm i stor skala och deras erfarenheter är att väldigt få personer larmar via sin gps.

Slutsatser

Välfärdsteknik är inte något enhetligt

Trygghetskameror och gps-larm är till sin natur och funktion vitt skilda från varandra. Kameratillsynen tillför ingen ny tjänst i sig. Den ger en möjlighet för kommunen att utföra tillsynsuppdraget på ett annat sätt. Gps-larmen däremot öppnar dörren till ett nytt ansvarsområde för kommunen.

Tekniken passar inte alla behov

Såväl trygghetskamerorna som gps-larmen ger ett större mått av säkerhet och trygghet för den enskilde under förutsättning att de har tilldelats rätt målgrupper och för rätt ändamål. Trygghetskamerorna används för enskilda som inte har behov av andra insatser än tillsyn under natten. Gps-larmen kan ge trygghet och säkerhet för enskilda som är i ett tidigt stadium av demens. När de har gått längre i sin demenssjukdom kan de i regel inte hantera larmen själva och andra insatser kan då behövas.

Omsorgen blir bättre med tekniken.

Trygghetskamerorna har bidragit till att säkerheten, tryggheten och individanpassningen har blivit bättre då enskilda och deras anhöriga kan göra ett val hur tillsynen ska göras nattetid. Gps-larmen ger en trygghet och frihet för de individer som önskar göra promenader utomhus utan ledsagning.

Gps-larmen ger trygghet för de anhöriga

De intervjuade anhöriga menar att de har fått ett större mått av trygghet. De upplever mindre oro när de kan följa den enskilde med hjälp av gps:en.

Trygghetskamerorna och gps-larmen ger förutsättningar för bättre arbetsmiljö för personalen

Användningen av trygghetskamerorna innebär färre rutinmässiga tillsynsbesök med ofta långa biltransporter för att konstatera att personer ligger och sover. Gps-larmen kan innebära att personalen i särskilda boenden får en lugnare arbetsmiljö då de kan låta enskilda gå ut på egen hand. Samtidigt kan det nya arbetssättet medföra nya stressmoment då de ska försäkra sig om att

om minskade bilkostnader mellan 63 000 kr och 117 000 kr årligen för respektive kommun.

Myndigheten uppskattar att tiden i bil som kameran ersätter är mellan 6 och 12 timmar per natt för en bil med två personal, se tabell 2. Detta motsvarar mellan 0,75 och 1,5 av en heltidstjänst. För att beräkna personalkostnaden har SCB:s lönestatistik använts, där ett vårdbiträde har en lön om 24 300 kr i månaden. Med Tillväxtverkets rekommenderade personalomkostnadstillägg om 84 procent är beräkningarna gjorda utifrån en personalkostnad för en heltidsanställd om 44 712 kronor i månaden. En månadskostnad för en personal om 44 712 kr och en uppskattad tid i bil som kameran ersätter om 6,89 timmar per natt ger en årskostnad om 703 000 kr. På motsvarande sätt ger en uppskattad tid om 11,73 timmar en besparad årskostnad om 1 196 000 kr.

Tabell 2. Uppskattade effekter av kameratillsyn för tid i bil samt mil som inte körs under 2017

	Falun	Kramfors	Norrälje	Karlstad
Uppskattat tid i bil som kameran ersätter per natt , timmar ⁵	6,9	5,8	11,73	
Uppskattat tid i bil som kameran ersätter per år , timmar	2 516	2 118	4 270	
Uppskattat antal mil som inte körs tack vare kameran per natt	9,3	17,3		9,77
Uppskattat antal mil som inte körs tack vare kameran per år	3 406	6 308		3 566

Källa: Socialstyrelsen

Kostnaden att bedriva kameratillsyn skiljer sig mellan kommunerna. Några kommuner leasar kameror medan andra köper in dem. Kommunerna har olika lösningar för hur tillsynen går till och vem som utför den: upphandlad larmcentral, egen kommunal larmcentral, att nattpatrullen tittar i kameran eller att nattpersonal på ett särskilt boende gör tillsynen via kameran som en del i det ordinarie arbetet. Dessa olika tillvägagångsätt medför olika kostnader. Två kommuner har svarat på enkätfrågan om deras kostnader för kameratillsyn. I tabell 3 nedan beräknas deras kostnader och besparingar utifrån den driftsform som respektive kommun har, se tabell 3.

⁵ Beräkningen är gjord utifrån att det i normalfallet sitter två personer i varje bil

